

»Peterssuaq! I dette land er du kun et nyfødt barn, skønt du er stor og tyk«

Af Rolf Gilberg

Det var ikke første gang Peter Freuchen var i Grønland, da han den 19. august 1910 gik i land ved bopladsen Uummannaq for sammen med Knud Rasmussen, skibets besætningsmedlemmer og de lokale folk tog fat på at bygge verdens nordligste butik. Den blev han selv bestyrer af de næste 10 år.

Det var derimod første gang Freuchen var blandt »de rigtige mennesker«, inuhuit, som de kalder sig selv, mens det meste af litteraturen omtaler dem som polareskimoer. Han lærte meget af dem og de af ham. Især respekten for andre mennesker, at fremmede også kan have kvaliteter, selvom de er anderledes og gør tingene mærkeligt.

Det blev 10 begivenhedsrige år for Peter Freuchen hos inuhuit. Han kom så tæt ind på livet af denne grønlandske minoritet, at han giftede sig med Navarana og de fik to børn, Pipaluk og Merqusâq. På denne måde blev Freuchen et fuldgældigt medlem af det lille folk. De kender ham ikke som »den store løgner«, hvilket ofte er det første der falder mange danskere i hu, når de ser eller høre hans navn. For inuhuit er den store

løgner Uisâkavsak, som havde været med Peary i New York og kom hjem og fortalte om, hvad han havde set. Men det er en anden historie (Gilberg 1970).

Freuchens beretninger om inuhuit var ikke løgn, men blot fortællinger om menneskers hverdag langt mod nord. Livets gang hos inuhuit i begyndelsen af det 20. århundrede var så væsentlig forskellig fra det danskere havde at mange ikke selv kunne forestille sig, at mennesker kunne leve under så anderledes vilkår. Det måtte i deres øjne så være forfatterens frie fantasi man læste i Freuchens artikler og bøger. Husk på, at dette var før fjernsynets tid, hvor man endnu ikke var vant til at have fremmede eksotiske kulturer til at fylde sin stue hver aften. Synet på livet, moralen og »de primitive« var dengang anderledes.

For Freuchen var det hverdagen. Det var livet. For ham blev det efterhånden det normale og naturlige. Han havde en særlig god evne til at lægge mærke til, hvad der foregik omkring ham og videfortælle det på en spændende måde. Han interesserede sig positivt for sine

Peter Freuchen ved »Blæsebælgen« på Femte Thule Ekspedition. Canada 1922.

medmennesker, for »de rigtige mennesker«.

Selv i hans romaner kan man finde relevante etnografiske oplysninger. Selvfølgelig er hovedpersonerne figurer han har opfundet og udstyret med de egenskaber, som holder handlingen gående. Dog byggede han ofte videre på mennesker han havde mødt eller kendte. Baglandets figurer behøvede han ikke at opfinde til sine romaner fra Thule. Han kikkede blot ud af vinduet og skrev af. Ofte ændrede han ikke engang navne, men brugte virkeligheden, som den nu engang var skruet sammen. Fra andre kilder kan man kontrollere mange oplysninger, som viser dette.

Til gengæld må man være på vagt, når han fortæller jagthistorier. Det må man også, hvis fortælleren er Knud Rasmussen eller inuhuit eller danskere eller hvem som helst. Jægere fortæller tit så malende om deres bedrifter, at både de og tilhørerne rives med, så oplevelserne bliver intense og forstørrede. De som ikke var med og som ikke kender begrebernes rette sammenhæng, betragter alt som opspil og fantasi. Det er sundt altid at læse en tekst – inklusive denne – med en vis kritisk sans, uanset, hvem forfatteren er. Men at stemple det hele som løgn, fordi man ikke forstår det eller fordi det ikke foregår i det verdensbillede, som er ens, er at gå for vidt.

Freuchens sprog er ligetil med en inuhuitisk tone og udtryksform fremmed for den danske læser, så teksten virker eksotisk. Men i virkeligheden udtrykte den inuhuit's tankegang. Den blev ikke altid forstået fuldtud af læserne, men det var måske også ligegyldig

set fra deres synspunkt, da nogle kun opfattede teksten som en spændende fortælling, der intet havde at gøre med virkeligheden. I virkeligheden har Freuchens beretninger fra hans tid som bestyrer af »Kap York Stationen Thule« meget med virkeligheden at gøre. Virkeligheden deroppe er bare så forfærdelig anderledes end den danske. Det er det, der gør det hele så svært at forstå for mange læsere. Men hvor ægte et billede Freuchen gav, kan f.eks. ses af Knud Rasmussens spontane reaktion på læsningen af Ivalu. Han skrev straks til Freuchen:

Kære Peter

6.12.30

Tak for dine to Breve. Og tak for din Bog. Jeg er midt i den – og stærkt grebet baade af dine Skildringer og af gamle Minder. Det er den menneskeligste og bedst opbyggede af alle de Bøger, du har skrevet – og jeg er imponeret over den overlegne Maade, hvorpaa du allerede bebersker Romanteknikken – alt glider naturligt og organisk – og der er Spænding og Liv – uden at være Effektojageri. Men det der maaske mest af alt har imponeret mig, er det, at du har ramt Eskimoisk Tankegang saa intimt, at jeg under Læsningen Gang paa Gang griber mig i at tænke eskimoisk – og i at optage Stoffet i mig paa eskimoisk – saaledes at jeg forbauset lytter og rives ud af det milieu du har bragt mig i – naar jeg hører danske Tale ude i gangen.

Med andre Ord – jeg læser ubevidst din danske Bog paa Polareskimoisk. Gid du maa faa Held med den og Glæde af den! / . . /

Så kære læser, lad være med straks at stemple Freuchen som løgneren, for det

4 inuhuit kvinder og 9 børn foran Knud Rasmussens hus ved bopladsen Ummannaq i Thule Distriktet 1910'erne.

er han ikke. Læs ham og alle andre med almindelig kritisk sans. Især i denne tid kan vi, som er nu, lærer meget af ham om respekten for det enkelte menneske, og dets ret til at have sine kulturelle værdier, uden at det dermed er blevet noget mindreværdigt, hvis disse værdier tilfældigt skulle være anderledes end vore.

Hurtigt opstod der et varmt venskab mellem inuhuit og Freuchen. Den hvide mands bedrevidenhed aflagde han meget snart, da det gik op for ham, at inuhuit vidste langt bedre end han, hvordan man overlevede i det barske arktiske miljø, som de jo gennem generationer havde tilpasset sig. Han lærte sig deres vaner og tankegang, så han kunne skaffe

dem, de bedste kvalitetsvarer at sælge i butikken. På den måde var han med til at give dem grundlaget for at kunne overleve som et selvstændigt folk.

Mens Freuchen levede blandt inuhuit udgav han ingen store værker, de kom først senere. Kun blev det til mindre artikler. Måske var det fordi vennem Knud Rasmussen allerede havde slået sit navn fast som videnskabsmanden udi i det eskimoiske. Det var svært at hamle op med. Freuchen sad dog ikke med hænderne i skødet. Han brugte de lange vinter aftner til at skrive lange og mange breve til slægt og venner. Ofte måtte han selv være postbud de første 500 km. Først senere, da tingene kom lidt mere

Inuit-kunder foran butikken, »Kap York Stationen Thule«.

på afstand, og han ikke mere var blandt inuhuit, udgav han sine første bøger om livet hos verdens nordligstboende folk.

Det er utroligt svært at vælge småbidder af hans mange oplevelser fra denne periode, fordi man bliver grebet af hans spændende fortællestil og lever sig hurtigt med som om man selv var der. I starten kørte de mange anderledes og fremmedartede personnavne, som inuhuit har, virke forvirrende på en danske læser. Men det er jo ikke Freuchens skyld. Og det ville jo ikke være rigtig bare at give dem danske navne for at gøre det lettere at læse. Men efterhånd-

den, som man lærer de enkelte personer at kende, bliver de til levende mennesker, som man føler med i nød og glæde gennem Freuchens pen. Han lader dem aldrig i stikken, men videregiver respekten for mennesket. Freuchen havde ikke den dengang så almindelige holdning, at det var den hvide mand, som altid vidste det rigtige og som sad på civilisationen, og dermed havde magten til at gøre, hvad det end passede ham.

Det kan være ganske svært at klare sig som den fremmede og anderledes et sted, hvor tingenes sammenhæng endnu ikke er helt klare for en selv. Efter kun

et par måneders ophold hos inuhuit i en alder af 24 år skrev Freuchen hjem om sine oplevelser:

Kære derhjemme. 31. oktober 1910
I aften synes jeg, at jeg må skrive lidt til jer, for nu føler jeg mig rask igen. Jeg har nemlig været så syg, at jeg var opgivet af alle. Den tyfus epidemi, som var her, da vi kom, nåede også til mig. Desværre traf den mig, medens jeg var oppe på indlandsisen. Jeg havde været på jagt efter rensdyr, (Det kan man godt kalde det, selvom vi ingen fik) og var på hjemvejen (I husker måske, at renerne lever i udkanten af indlandsisen) og var netop nået til sprækkesystemet, hvorfra vi havde to dagsrejser ned til havisen over sprækker og snebroer, en nederdrægtig besværlig kørsel med hundeslæde. Denne farlige tur havde vi altså foran os, da vi om aftenen fik en så voldsom snestorm, at vi ikke kunne rejse telt. Det blæste hele tiden omkuld. Vi prøvede så at bygge snehus, men det blæste også om, så vi efter en halv nats slid måtte nøjes med at lade os sne til. Vi var tre. Asiajuk (RG: 41 år) og hans kone, Arnarfik (RG: 38 år) og jeg. Vi havde været ude på tur i tre uger. Men bedst om natten fik jeg mavepine og diarrhæ, så jeg fæg også fuld af sne i bukserne og under uldtrøjen hele natten igennem, når jeg måtte op. Den næste dag og den følgende var jeg så syg i hoved og mave, at det var mig umuligt at følge med den anden slæde i det besværlige føre. Flere gange, når slæden skulle løftes eller rejses, når den var væltet, eller skulle over ujævnheder, måtte jeg først lægge mig ned på isen for at hvile mig og samle kræfter. Jeg svedte så utroligt meget. De første to aftener kom jeg tre timer efter de andre til teltpladsen, men heldigvis var den tredje dag over ganske jævnt fjordis, hvor jeg

bare kunne sidde på slæden. Og så var vi hjemme.

Jeg tænkte, at min sygdom var en følge af, at jeg var så gennemvåd og havde svedt så stærkt om dagen og frosset om natten på turen, men det blev ved efter min hjemkomst.

Den følgende dag tog jeg dog ud på slædetur over isen for at hente et køddopot hjem. Men da jeg kom til stedet, hvor kødet lå, kunne jeg ikke løfte stenene og måtte vende om med uforrettet sag. På vejen hjem besvimele jeg på slæden og var nær faldet af. Heldigvis kunne hundene selv finde hjem. Jeg var bevidstløs i fem dage.

Man troede at jeg skulle dø, men jeg klarede den. De følgende dage blev jeg først klar ben under aften. Så mere og mere, og nu er jeg bare træt og stiv i lemmerne, har ondt i hovedet, og det sortner for øjnene, når jeg har skrevet lidt, og så gør det ondt i maven. Jeg kan ikke gå. Men det er dog en kolosal fremgang, synes vi alle.

I aner ikke, hvor hensynsfulde polareskimoerne er og har været imod mig. Det er rørende at se, hvor meget de holder af mig. Arnajaq (RG: 40 år) og Eqariusaq (RG: 28 år), begge kvinder bor her i huset. De var ulykkelige, fordi Vivi (RG: 38 år, Hans Hendriks datter var busbestyrer hos Rasmussen og Freuchen) havde overtaget sygeplejen sammen med pastor Olsen og senere Knud. De tog derfor en hundehvalp ind til sig på briksen »for at være god imod noget af det, jeg holder af, da jeg var rask«. De var så bange for, at jeg skulle blive forstyrret, at der hele tiden gik nogen uden for huset for at tisse på hundene, der hylede. De kom ganske stille og blev stående ude på gangen og hørte, at jeg fantaserede.

Arnarfik sad alene hjemme i sit hus og sultede i mørke. Hendes kød og spæk var sluppet op. Hun turde ikke gå ud af frygt for

Peter Freuchens første kone, Navarana (1898–1921) i vinterpels med datteren Pipaluk (1918) i rygposen og sønnen Merqusâq (1916–1962) i hånden. Tbule 1919.

4 inuhuit mænd klædt i bjørneskinsbukser.

at møde nogen, der kom og fortalte »at nu var den store Peter død«. Samtidig var hendes mand, Asiajuk ude på fangst sammen med fire andre. De turde ikke komme hjem af frygt for at høre, at jeg var død. »Så ville de hellere blive lidt længere borte og håbe, at jeg levede«.

Der var virkelig sorg hos dem alle. Uvdloriaq var den eneste, der kom ind, da jeg havde det lidt bedre. Han sad ganske stille i en krog og stirrede hen for sig timer i træk. Han sørgede kunne jeg se.

Det første jeg huskede var naturligvis Arnajaq. Hun kom og fortalte mig, at de var opbørt at sy min pels færdig og ligeledes min sovepose, »for du dør nok«. »Det var meget kedeligt, men alligevel glæder jeg mig til at se, hvorledes en hvid mand bliver begravet«. Sådan fik jeg flere opmuntringer. Jeg lod dem, som kom, komme ind en efter en. De stod alle ganske stille, og så kom det: »Åh, vi beklageligesværdige, der mister dig, for du kan ikke leve«.

Til sidst var jeg selv af samme mening, indtil en ven ved navn Torngé (RG: 36 år og halvbror til Asiajuk) kom og fortalte mig, at jeg havde narret døden ved at helbrede de syge. (Han havde selv været syg). Nu ville den hævne sig, men han var klar over, at den kunne ikke, for jeg var vist stærkere end døden. Han havde selv været vild, da han var syg. Han havde blandt andet bidt store stykker kød ud af siden på sin kone, der ikke ville løbe væk. Det skulle nemlig ikke siges, at hun ikke plejede sin mand. Torngé bragte mit humør på benene igen. Han er en mellemting mellem en åndemaner og en komiker. Han holdt en seance for mig og besværede ånderne. Det hjalp. Jeg bliver nu bedre og bedre for hver dag. Nu indfinder folk sig med alle mulige delikatesser til mig. Edderfugle og æg, som de henter fra depot langt borte. Ryper og mattaq. Nu er de atter glade og snakker og ler som sædvanlig.

Handel

Et af Freuchens faste job var at bytte inuhuits skind for de europæiske varer, den lille butik var udstyret med. Efterhånden opstod der en hel lille ceremoni, som strakte sig over flere dage, hvor begge parter spillede hinanden ud, så når de skiltes, var hver især overbevist om, at de havde gjort den bedste handel. At genfortælle dette spil, vil ødelægge hele stemningen. Freuchen har skrevet om det i flere af sine bøger. Bedst syntes jeg om den udgave som er i hans »Bog om Eskimoerne«. Dog vil jeg gerne gengive en lille hændelse fra omkring april-maj 1911, hvor varerlageret i butikken var blevet ret sparsomt, da det var sidst på sæsonen. Der kan nemlig kun komme forsyninger med skib – i august måned.

»Mange slæder fulgte med os ned til Thule for at handle. Det var jo ikke mange varer, vi havde tilbage at sælge, men de var alle tilfredse, måske fordi Knuds forklaringer fulgte med. »Det er skønt at leve i et land med en butik!« sagde de.

Der var en ældre mand, der hed *Panigpak* (RG: 45 år). Han var berømt for sin klogskab og sin lyst til at rejse på lange slæderejser. Han kom nu langvejs fra for at handle. Han fik, hvad han skulle have, og da jeg havde nogle få knive tilbage, fik han også en. Han halede fem fine blåræve frem fra sin pose og lagde dem på bordet.

»Du tager fejl,« sagde jeg, »den koster kun eet skind og ikke engang så meget, du får mere end det for din ræv!«

»Ak, hvor er jeg glædeløs,« sagde han smilende og mildt. »Min tunge må nu til

at tale imod en hvid mand! Muligvis vil den falde ud efter dette, men det er, fordi du tager fejl, at jeg er tvunget til at tale. Du kan jo ikke vide, at jeg har været uden kniv i næsten et år og har savnet den forfærdeligt. Derfor er den mere værd for mig end disse usle skind!«

Vi talte frem og tilbage en tid, indtil den kloge Panigpak talte sin visdom ud og sagde: »En ting har ingen værdi, men jeg har mit behov, og det betaler jeg for! Ingen anden end jeg kan vide mit savn, derfor bør køberen og ikke sælgeren sætte prisen!«

De andre sagde dertil, at Panigpak som sædvanlig havde talt klogt, og at vi burde være lidt dyrere med vore varer, navnlig når de var ved at slippe op«. Citat fra Freuchen »Min Grønlandske Ungdom« 1963: 90–91.

Læs mere om handel med eskimoerne i »Bogen om Eskimoerne«, side 44–49.

Overskriften

Denne artikels overskrift er taget fra »Min grønlandske Ungdom« 1963:57:

»Der er altid en lang række ceremonier, når man kom til en boplads:

Fra isen råbte de besøgende: »Sainak sunnail! Sainak sunnail!« (Vidunderlig glæde!).

»Assukiak, assukiak!« (Ja, i høj grad, I har ret) svarede de, der stod deroppe.

Så vidste man med det samme, hvem de besøgende var. Hvert eneste menneske i stammen kendtes på sin stemme. Det var i begyndelsen tit kedeligt for mig, når jeg mødte nogen i mørket og spurgte: »Hvem der?« »Oanga« (det er mig), lød svaret altid. Og når jeg gen-

20. februar 1886 – 2. september 1957

20. februar 1886 – 2. september 1957

Ved åbningen af Freuchen-udstillingen i Nykøbing F d. 20. februar 1986 overrakte Museet Falsters Minder Regitze og Pipaluk Freuchen ovenstående fotomontage, som blev signeret af arrangørerne og de indbudte gæster.

*Peter Freuchen sidder og læser avis i Thule butikken.
Han fik en hel årgang Folketidende op med skib af gangen.*

tog spørgsmålet, var svaret det samme: »Oanga« var alt, hvad jeg kunne få ud af dem; ingen kunne få nogen til at nævne sit eget navn. Men jeg lærte meget snart stemmerne at kende, jeg var jo nødt til det.

Vi stod nu her og råbte alle de forskellige hilsner, som er nødvendige for at komme op, en lang række udtryk af glæde over, at man endelig var her, hvor man havde længtes hen o.s.v.

Vi vidste alle, at Iggiánguaq var den

bedste sanger i omegnen, i virkeligheden den bedste sanger i hele stammen. Desværre kræver arktisk musik to mand til at synge. Og han forklarede, at han var på vej ud for at ordne sine skagler. Ikke desto mindre blev han roligt siddende, og vi fornyede vore opfordringer. Jeg berettede ham, at hans ry som sanger var nået helt op til North Star Bay. Han sad lidt og så smilende på mig og spurgte, om jeg anså North Star Bay for at være særlig langt borte. Jeg forstod, at jeg havde begået en fejl, og sagde:

»Jeg ville ønske, jeg kunne få din sang at høre!« Han svarede: »Peterssuaq! I dette land er du kun et nyfødt barn, skønt du er stor og tyk; du synes ikke at vide, at når en mand ikke har lyst til at synge, kan intet formå ham dertil, hvis han er rigtig sanger. Jeg synger ikke i aften!«

Her kunne man tro, at den historie endte. Det troede Freuchen selv. Men han blev og opdagede, at det gjorde den slet ikke. I hans bog fortsætter den endnu nogle sider frem. Det bliver dog for meget at tage med her.

Men læseren skal nu ikke snydes for en isbjørnehistorie. I Freuchens bøger er der mange beretninger om isbjørne. Denne var lidt af en familie begivenhed: (Erindringer 1963: 211–213):

»Imidlertid rasede snestormen uden for. Hundene lå bundne derude og var sneet helt til. Derfor hørte de ikke, at en bjørn kom vandrende ganske stilfærdigt ind til os. Den var sikkert lige så ked af snestormen som vi og søgte vel læ som vi andre.

Navarana og jeg lå med drengen imellem os. Vi sov trygt, men det gjorde han

ikke, fordi han var ikke søvnig. Han sad jo hele dagen i rygposen og vuggedes sødt. Sov lidt og var vågen, som det passede ham. Som alle eskimobørn diede han stadig. Det var jo en nem måde at have proviant med til ham på.

Nu mente han, at han havde ligget længe nok, hvorfor han begyndte på sin natlige sport at kravle op i hovedgærdet for at opleve et eller andet.

Da fik han øje på en bjørn, der stod tæt ved.

– Aha, tænkte han vel. Der har vi altså den hovedafbidende bjørn. Ikke her hos mig!

Og så dukkede han igen ned i posens dyb, ja, så forskrækket blev han, at han krøb helt ned i bunden. Navarana vågnede ved forstyrrelsen og halede ham op i normal stilling. Da så også hun bjørnen, der stod lige ved slæden og undersøgte, hvad der var på den. Hun fik mig hurtigt vækket: – Pita, Pita! Der står en stor bjørn lige ved slæden!

Det tog mig et sekund at blive lysvågen. Jeg så, at den var begyndt at gøre sig til gode med det sidste stykke hvalroskød, jeg ejede. Hvad skulle jeg gøre? Min bøsse og min lænser lå på den slæde, bjørnen stod ved. Men op måtte jeg for at foretage mig noget. Jeg lå som sædvanlig fuldkommen nøgen i renskindsposen, da det er det varmeste. Mine bukser lå under soveposen, og da det frøs mindst 30 grader, halede jeg dem frem og begyndte at trække dem på. Men nu vendte bjørnen hovedet mod mig. I min befippelse fumlede jeg med bukserne og fik begge fødder i det venstre ben – meget upraktisk. Så var bjørnen så venlig at flytte sig lidt, og jeg

Peter Freuchen foran et snehus.

ville rende hen efter bøsen, men det lader sig ikke gøre med begge fødder i samme bukseben, så jeg faldt og rullede ned ad skråningen og havnede lige foran bjørnen.

Bamsen blev vist lige så forskrækket som jeg. Den gjorde et spring væk for at samle sig lidt. Men nu var hundene vækket, og da de så dødsfjenden, styrtede de op allesammen. Derved sprængtes den strop, de var bundet ved. Hele spandet var over bjørnen med det samme. Men der var to spand til, og de røg også i bjørnen. Et frygteligt virvar. Merqusâq vågnede og morede sig herligt. Han

Ivar Weinschenck, Peter Freuchen og Gustav Bendix Thøstrup i »Pustervig« 1907.

mente, hele forestillingen var til ære for ham. Så kom Itokusuk til og Koch, og vanskeligheden bestod nu i at få ram på bjørnen. Den lå i een forvirring af 38 hunde og sloges med dem, alle filtret ind i skagler og seler. Først skød Itokusuk og ramte sin egen bedste hund. Så skød jeg. Kuglen gik ind gennem bjørnen og ind i en af Kochs hunde, så den også døde. Men bjørnen havde fået sit. Vi rendte begge to vores læsere ind i den, og den døde snart. Pludselig opdagede jeg, at jeg ikke havde noget tøj på udover bukserne. Og jeg frøs med det samme ganske frygteligt. Mine tæer var stive af frost. Mit bryst dækket af rim og det hele som is. Der var ikke andet at gøre end at komme i posen. Men Merqusåq ville blive ved. – Adolo, adolo! råbte han. Det betyder: – Mere, mere! Han

morede sig herligt og ville ned og stikke en kniv i bjørnen, så han kunne få sin fangstpart«.

Forhåbentlig har disse spredte notater givet læseren lyst til at give sig i kast med den ægte vare, og se på Freuchens produktion i et nyt lys uden at rynke på næsen. Freuchen fortæller på almindelig dansk med stor indlevelse om sit spændende liv blandt inuit. Man kan lærer meget af det om fremmede folk, eller man kan blot lade sig underholde, hvis det er det man ønsker. Det ene udelukker dog ikke det andet. Man skal dog vide, at Freuchens beretninger handler om begivenheder fra det virkelige liv, som var engang.

Rolf Gilberg (1970): »Den Store Løgner« – Polar-eskimoen Uisåkavsak. Tidsskriftet Grønland 18(7): 204–219.